OKM/VAPOS 20.9.2019

Lisäselvitys nuorten oman talouden ja arjen hallinnan opettamisesta koulujärjestelmässä

Taloudellinen tiedotustoimisto (TAT) tutki nuorten talousosaamista vuonna 2018. Kyselyyn vastasi yhteensä 648 nuorta yläkouluista, lukioista ja ammatillisista oppilaitoksista. Kyselyn tulosten mukaan 76 % nuorista ilmoitti haluavansa parantaa talousosaamistaan. Nuorten heikko talousosaamisen taso huolestutti valtaosaa (64%) opettajista. Kuitenkin vain 20 % nuorista kuitenkin ilmoitti olevansa itse huolissaan talousosaamisensa tasosta. Oppilaat kokevat koulun opettavan taloustaitoja vain kohtalaisesti tai välttävästi. Valtaosa oppilaista (63 %) oli sitä mieltä, että taloustiedon opettaminen tulisi olla koulussa pakollista. Kuitenkin vain 26 % oppilaista ja 28 % opettajista ovat sitä mieltä, että taloustieto tulisi olla itsenäinen oppiaine.

Yli puolet (57%) nuorista on kiinnostunut talousasioista ja lähes puolella (48%) on säästöjä tai sijoituksia. Enemmistö nuorista myös hoitaa raha-asiansa itse. Erityisesti näin on poikien ja ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevien kohdalla.

Tarkemmin tuloksista:

https://www.tat.fi/materiaalipankki/nuorten-talousosaaminen-tutkimus/

Selvitysten perusteella nuoret ovat kiinnostuneita talousasioista sekä kokevat haluavansa parantaa talousosaamistaan. Nuorilla on myös näkemys pääsääntöisesti realistinen kuva talousosaamisestaan. Osa on huolissaan, mutta suurin osa kuitenkin kokee hallitsevan taloutensa. Talousosaamisen kartoittaminen on ollut lähinnä mielipidekyselyiden ja mielikuvien varassa. Todellista taloustaitojen mittaamista on tarjolla vähäisesti.

Suomi osallistui PISA 2018 tutkimuksessa ensimmäistä kertaa ydinalueiden (lukutaito, matematiikka. luonnontieteet) lisäksi niin sanottuun taloustieto-optioon. Täten suomalaisnuorten talousosaaminen tasosta saadaan kansainvälistä vertailutietoa. PISA päätulokset julkaistaan 3.12.2019, mutta talousosaamisen tulokset julkistetaan vasta keväällä 2020.

Uusissa perusopetuksen OPS-perusteissa talousosaaminen on huomioitu osana laaja-alaisia kokonaisuuksia sekä osana tiettyjä oppiaineita. Tässä mielessä taloustaitojen rooli koulussa on vahvistunut. Oppiaineista talousosaaminen on vahvimmin yhteyksissä yhteiskuntaoppiin, joka uusissa opetussuunnitelmissa alkaa jo neljännellä vuosiluokalla. Yhtenä opetuksen painopisteenä oppilaat tutustuvat oman taloudenhoidon ja vastuullisen kuluttamisen perusasioihin.

Taloustietojen osaamisella on yhteiskunnallinen merkitys. Talouden perustietojen ja taitojen kautta rakennetaan tasa-arvoa. Edellä mainittu oman talouden hoito ja vastuullisen kuluttaminen ovat avainasemassa. Lisäksi perehdytään tarkemmin rahankäyttöön ja ansaitsemiseen, sekä säästämiseen ja kestävään kuluttamiseen. Myös paikallisen talouden toimintaan, kuten lähiympäristön yrityksiin, työpaikkoihin ja palveluiden tuottajiin tutustutaan käytännön tilanteiden kautta.

Juuri uudistetuissa OPS-perusteissa talousosaaminen on osana laaja-alaisia kokonaisuuksia sekä oppiaineita. Työrauhan ja pitkäjänteisyydenkin vuoksi ei ole tarkoituksenmukaista lähteä muuttamaan opetussuunnitelman linjauksia. Nuorten talousosaaminen – tutkimuksenkin mukaan valtaosa nuorista ja opettajistakin oli sitä mieltä, ettei talousosaaminen tarvitsisi olla omana oppiaineenaan.

OKM:n toimia talousosaamisen edistämisessä

Opetushallitus päätti joulukuussa 2014 uusista perusopetuksen opetussuunnitelman perusteista. Perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteissa talouteen sekä työelämään liittyviä asioita kuuluu laaja-alaisen osaamisen kokonaisuuksiin sekä myös osaan oppiaineiden tavoitteista.

Laaja-alaisella osaamisella tarkoitetaan tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon muodostamaa kokonaisuutta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja tilanteen edellyttämällä tavalla. Seitsemän laaja-alaisen osaamiskokonaisuuden **yhteisenä tavoitteena on tukea ihmisenä kasvamista sekä edistää demokraattisen yhteiskunnan jäsenyyden ja kestävän elämäntavan edellyttämää osaamista.** Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet huomioidaan kunkin oppiaineen tavoitteissa ja keskeisissä sisältöalueissa. Oppiaineiden opetuksessa tavoitteena on siis myös laaja-alaisen osaamisen lisääminen.

Yksi laaja-alaisen osaamisen alueista on *Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot*. Elämässä ja arjessa selviäminen edellyttää yhä moninaisempia taitoja. Kyse on terveydestä, turvallisuudesta ja ihmissuhteista, liikkumisesta ja liikenteestä, teknologisoituneessa arjessa toimimisesta sekä **oman talouden hallinnasta ja kuluttamisesta.** Opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti oppilaita opastetaan kehittämään kuluttajataitojaan sekä edellytyksiään omasta taloudesta huolehtimiseen ja talouden suunnitteluun. Oppilaat saavat ohjausta kuluttajana toimimiseen, mainonnan kriittiseen tarkasteluun sekä omien oikeuksien ja vastuiden tuntemiseen ja eettiseen käyttöön. Heitä kannustetaan kohtuullisuuteen, jakamiseen ja säästäväisyyteen. Perusopetuksen aikana oppilaat harjaantuvat kestävän elämäntavan mukaisiin valintoihin ja toimintatapoihin.

Työelämätaitoja taas harjoitellaan esimerkiksi laaja-alaisen osaamisalueen *Työelämätaidot ja yrittäjyys* osana. Opetussuunnitelman perusteiden mukaan oppilaiden tulee perusopetuksessa saada yleisiä valmiuksia, jotka edistävät kiinnostusta ja myönteistä asennetta työtä ja työelämää kohtaan. Oppilaiden on tärkeä saada kokemuksia, jotka auttavat oivaltamaan **työn ja yritteliäisyyden merkityksen, yrittäjyyden mahdollisuudet sekä oman vastuun yhteisön ja yhteiskunnan jäsenenä.** Koulutyö järjestetään niin, että oppilaat voivat kartuttaa työelämätuntemustaan, oppia yrittäjämäistä toimintatapaa ja oivaltaa koulussa ja vapaa-ajalla hankitun osaamisen merkityksen oman työuran kannalta. Perusopetuksen aikana oppilaat myös tutustuvat työelämään ja saavat kokemuksia työnteosta sekä yhteistyöstä koulun ulkopuolisten toimijoiden kanssa.

Yhteiskuntaopin opetuksen tehtävänä on tukea oppilaiden kasvua aktiivisiksi, vastuuntuntoisiksi ja yritteliäiksi kansalaisiksi. Oppilaita ohjataan toimimaan erilaisuutta ymmärtävässä, ihmisoikeuksia ja tasa-arvoa kunnioittavassa moniarvoisessa yhteiskunnassa demokratian arvojen ja periaatteiden mukaan. Oppiaineen tehtävänä on antaa yhteiskunnan toiminnasta ja kansalaisen vaikutusmahdollisuuksista tiedollinen perusta sekä rohkaista oppilaita kehittymään oma-aloitteisiksi yhteiskunnallisiksi ja taloudellisiksi toimijoiksi. **Yhteiskuntaopin opetus alkaa 4 vuosiluokalla ja yhtenä opetuksen painopisteenä oppilaat tutustuvat oman taloudenhoidon ja vastuullisen kuluttamisen perusasioihin.**

Yhteiskuntaopin opetuksen yhtenä **tavoitteena on tarkastella taloudellista toimintaa ja sen merkitystä.** Perehdytään rahankäyttöön ja ansaitsemiseen, sekä säästämiseen ja kestävään kuluttamiseen. Lisäksi tutustutaan käytännön tilanteiden kautta paikallisen talouden toimintaan, kuten lähiympäristön yrityksiin, työpaikkoihin ja palveluiden tuottajiin.

Kotitalous –oppiaineen tehtävänä on kehittää kodin arjen hallinnan sekä kestävän ja hyvinvointia edistävän elämäntavan edellyttämiä tietoja, taitoja, asenteita ja toimintavalmiuksia. Opetuksella tuetaan oppilaiden kasvua kodin **arjen perusedellytysten ylläpitämisestä huolehtiviksi kuluttajiksi sekä luodaan perusta**

kestävään kuluttajuuteen. Sisältöihin kuuluu kuluttaja- ja talousosaaminen kodissa, jossa sisällöt valitaan siten, että ne ohjaavat oppilaita asioimaan sekä tuntemaan vastuitaan ja oikeuksiaan valintoja ja sopimuksia tekevinä kuluttajina, harjaannuttavat vastuulliseen päätöksentekoon ja ajankohtaisen tiedon hankintaan sekä evästävät tunnistamaan kotitalouksien rahankäyttöön liittyviä tilanteita ja ongelmia.

Oppilaanohjauksen yksi tehtävistä on edistää elämässä tarvittavien tietojen ja taitojen oppimista sekä yhdistää koulua yhteiskuntaan ja työelämään. Oppilaanohjaus yhdessä muiden oppiaineiden kanssa auttaa laajentamaan oppilaiden käsityksiä työelämästä, työtehtävistä, yrittäjyydestä ja tulevaisuuden osaamistarpeista. Eri elinkeinoihin, työelämään ja ammattialoihin tutustuminen sekä työn hakemisen harjoittelu lisäävät oppilaiden työelämätietoutta. Samalla oppilaat tutustuvat itseään kiinnostaviin aloihin, ammatteihin ja yrittäjyyteen. Työelämätaitoja harjoitellaan erityisesti työelämään tutustumisjaksoilla (TET), joista saatua kokemusta, tietoa ja palautetta hyödynnetään eri oppiaineiden opiskelussa sekä tulevaisuuden suunnitelmia tehtäessä.

Lukion valtakunnallisten tavoitteita ja tuntijakoa koskevan asetuksen mukaisesti lukiokoulutus kehittää opiskelijan jatko-opinto-, työelämä- yrittäjyys- ja yhteiskuntavalmiuksia. **Lukion opetussuunnitelman perusteissa yrittäjyys yhdessä aktiivisen kansalaisuuden ja työelämän kanssa muodostavat oman aihekokonaisuuden.** Aihekokonaisuuden tavoitteena on vahvistaa opiskelijoiden tahtoa ja taitoa toimia aktiivisina kansalaisina sekä lisätä heidän työn, työelämän ja yrittäjyyden tuntemustaan. Opetus antaa opiskelijoille oppimiskokemuksia, jotka kannustavat aloitteellisuuteen, yrittäjämäiseen toimintaan, yhteistyöhön, vastuullisuuteen sekä rakentavaan ja tietoperustaiseen kriittisyyteen. **Tavoitteena on myös ymmärtää yritysten toimintaperiaatteita, yrittäjyyden lähtökohtia sekä perehtyä yrittäjyyden ja työn tekemisen eri muotoihin, talouden toimintaperiaatteisiin ja tulevaisuuden näkymiin.** Opiskelijoiden tulisi antaa myös kokemuksia työ- ja yrityselämästä sekä tukea opiskelijoita löytämään omia kiinnostuksen kohteita. Lisäksi mm. yhteiskuntaopin oppimäärään sisältyy yrittäjyys, työ- ja talouselämän opetustavoitteita.

Valtioneuvosto antoi eduskunnalle lukiolain uudistusta koskevan hallituksen esityksen torstaina 12.4. 2018. Vaikka lain on tarkoitus tulla voimaan jo elokuun alusta 2019, käytetään lukioissa vielä vuoden 2021 syksyllä alkavaan opetukseen asti vanhoja opetussuunnitelmia. Opetushallitus valmistelee uudet opetussuunnitelmien perusteet vuosina 2019-2020 ja sen jälkeen koulutuksen järjestävät laativat oppilaitoskohtaiset opetussuunnitelmat. Syksyllä 2021 alkavassa lukio-opetuksessa on siis tarkoitettu otettavaksi käyttöön uudet opetussuunnitelmat.

Yrittäjyysstrategia – koulujärjestelmän rooli

Yrittäjyyskasvatusta on vuosien ajan kehitetty eri kouluasteilla eri näkökulmista. Yleissivistävässä koulutuksessa korostetaan myönteisiä asenteita, yrittäjyyteen liittyviä perustietoja ja -taitoja sekä yrittäjämäistä toimintatapaa. Toisella asteella ja korkea-asteella osaamista syvennetään ja mukaan tulevat myös yritystoimintaan liittyvät valmiudet. 2000-luvun puolivälistä lähtien yrittäjyyskasvatuksen tutkimuksen ja kehittämisen painopiste on siirtynyt pedagogiikkaan - miten yrittäjyyttä opetetaan. Yrittäjyyden pedagogiikkaa ja yrittäjämäisiä oppimisympäristöjä on kehitetty vahvasti. Tähän liittyy pohdinta siitä, millainen opettaja ja millainen oppimisympäristö edesauttavat yrittäjyyteen oppimista. Lisäksi kokeillaan erilaisia pedagogisia toteutusmalleja.

Yrittäjyyslinjaukset (2017) valmistuivat maaliskuussa 2017 ja ne syventävät aiempia Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivoja (2009). Niiden tarkoituksena on kehittää yrittäjyyskoulutusta ja -kasvatusta peruskouluissa, lukiossa, ammatillisessa koulutuksessa ja korkeakouluissa. Lähtökohta on, että yrittäjyyteen ja yrittäjämäisyyteen voi oppia. Nämä pitävät sisällään luovuuden, innovaatiokyvyn, riskienhallinnan ja vastuullisuuden, samoin kuin kyvyn suunnitella, asettaa tavoitteita ja johtaa toimintaa tavoitteiden saavuttamiseksi. Yrittäjyysvalmiuksien merkitys korostuu työelämän muutoksessa. Opetus- ja kulttuuriministeriön yrittäjyyslinjausten tarkoituksena on suunnata, kehittää ja ohjata eri koulutusasteiden yrittäjyyden edistämisen ja yrittäjyyskasvatuksen toimenpiteitä. Suuntaviivat toimivat osana ministeriön informaatio-ohjausta. Yrittäjyyslinjaukset toimivat konkreettisena toiminnan arvioinnin ja kehittämisen apuna oppilaitosjohdolle, henkilöstölle sekä muille yrittäjyyskasvatustoimijoille. Lisäksi linjaukset antavat vinkkejä ja suunnittelun tukea käytännön työhön.

http://minedu.fi/documents/1410845/4363643/yrittajyyslinjaukset-koulutukseen-okm-2017.pdf/dd81b6e7-888e-45e4-8c08-40d0d5a5277e/yrittajyyslinjaukset-koulutukseen-okm-2017.pdf.pdf

Yrittäjyyden edistäminen alueellisilla toimilla

Yrittäjyyskasvatuksen kehittämisessä on keskeistä alueellinen kehittämistyö. Alueellisia yrittäjyyskasvatusstrategioita on jo tähän mennessä laadittu kahdeksan ja niiden toimenpano on käynnissä. Alueellisten yrittäjyyskasvatuksen resurssikeskusten ja YES-verkoston toimintaa on vahvistettu ESR- sekä valtion että kuntien rahoituksella. Yrittäjyyskasvatus on myös ollut 2000-luvun ajan säännöllisesti resursoitu aihekokonaisuus opetushenkilöstön täydennyskoulutuksessa (Opetushallitus). Yrittäjyyskasvatusta ja työelämäyhteyksiä käsitteleviä täydennyskoulutusohjelmia ja -kursseja järjestävät yliopistot, ammattikorkeakoulut, aluehallintoviranomaiset ja muut opetusalan täydennyskouluttajat.

Työkaluja opettajien käyttöön on kehitetty useita ja monet niistä ovat laajalti käytössä. Toisaalta alueellisia ja koulukohtaisia eroja on olemassa niiden käytön osalta. Työkaluja ovat esimerkiksi yrittäjyyskasvatuksen mittaristo (arviointiväline/LUT), Nuori Yrittäjyys- ohjelmat perusopetuksesta korkeakouluun, maakunnallinen YES-keskusverkosto ja alueellinen Yrityskyläkonsepti (TAT). Nuori Yrittäjyys ry toimii yhdessä YES-verkoston kanssa. YES järjestää opettajille koulutuksia NY-ohjelmiin, neuvoo ohjelmien käyttöönotossa ja auttaa löytämään vapaaehtoisia NY-ohjelmiin. YES järjestää myös ohjelmiin liittyviä alueellisia tapahtumia, kuten Uskalla Yrittää -semifinaalit, joissa valitaan parhaat NY-yritykset kansalliseen Uskalla Yrittää -finaaliin. YES tarjoaa myös muita työkaluja ajankohtaisiin teemoihin opetushenkilöstölle.

TATin kehittämä Yrityskylä Alakoulu on peruskoulun kuudesluokkalaisille suunnattu yhteiskunnan, työelämän, talouden ja yritteliäisyyden oppimiskokonaisuus. Yrityskylä-oppimiskokonaisuus sisältää opettajien koulutuksen, oppimateriaalin 10 oppiteeman pitämiseen ja päivän vierailun Yrityskylä-oppimisympäristössä. TATin kehittämä Yrityskylä Yläkoulu on peruskoulun yhdeksäsluokkalaisille suunnattu globaalin talouden ja yritystoiminnan simulaatiopeli, jossa oppilaat johtavat yritystoimintaa neljän kvartaalin ajan. 2,5 tuntia kestäviin pelitilanteisiin osallistutaan luokittain ja osallistujamäärä on kerrallaan maksimissaan 30 oppilasta. Yrityskylä Alakoulu tavoittaa 45 000/75% kuudesluokkalaista ja Yläkoulu 25 000/40% yhdeksäsluokkalaista. Yrityskylä toimii ympäri Suomea kahdeksalla eri paikkakunnalla.